

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS TIESNESIS

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Satversmes tiesas tiesneša

Gunāra Kušņa

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā 2016. gada 1. jūlijā

lietā Nr. 2015-22-01

„Par likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”

7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un 91. panta pirmajam teikumam”

1. Satversmes tiesa 2016. gada 27. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2015-22-01 „Par likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un 91. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – Spriedums). Tiesa atzina likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešo daļu (turpmāk – apstrīdētā norma) attiecībā uz tiesnesi, kuram, dzīvojot nedalītā mājsaimniecībā ar ģimenes locekli, nepieciešams tam sniegt asistenta pakalpojumu, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 110. panta pirmajam teikumam, bet neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nevaru piekrist vairākiem Spriedumā ietvertajiem secinājumiem.

Argumentējot savu viedokli, izmantošu Spriedumā lietotos saīsinājumus.

2. Izskatāmā lieta bija ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Konstitucionālo sūdzību persona ir tiesīga iesniegt gadījumos, kad, pirmkārt,

pamattiesību aizskārums ir tiešs, konkrēts, apstrīdētā norma aizskar pieteikuma iesniedzēju pašu un, otrkārt, aizskar pieteikuma iesniegšanas brīdī vai arī pastāv apstākļu kopums, kas prasa, lai lieta tiktu izskatīta „šobrīd” (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 10. punktu*). Satversmes tiesas praksē ir vairākkārt atzīts, ka konstitucionālās sūdzības gadījumā ir jānoskaidro, vai tiešām ir aizskartas pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu un 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11.1. punktu*).

Tādējādi atbilstoši Satversmes tiesas izmantotajai metodoloģijai, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesa vienmēr noskaidro, vai apstrīdētā norma aizskar tieši pieteikuma iesniedzējam Satversmē noteiktās pamattiesības.

3. Arī Spriedumā Satversmes tiesa izmantoja minēto metodoloģiju, norādot, ka izvērtēs, vai no Satversmes 110. panta Pieteikuma iesniedzējai, kuras ģimenē ir māte, persona ar invaliditāti, izriet tiesības izmantot asistenta pakalpojumu (*sk. Sprieduma 12. punktu*).

Satversmes 110. panta pirmais teikums nosaka: „Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības.”

Spriedumā, analizējot Satversmes 110. panta pirmā teikuma tvērumu, ir pieminēti vairāki subjekti: ģimene, ģimenes loceklis, pilngadīga persona un pilngadīga persona ar invaliditāti. Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir nostiprinātas vairāku atšķirīgu subjektu pamattiesības, un katram subjektam ir noteikts atšķirīgs pamattiesību apjoms. Tomēr, tā kā izskatāmā lieta bija ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesai bija jāidentificē Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību subjekts konkrētajā gadījumā. Proti, jānošķir, kuras no Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteiktajām tiesībām un kādā apjomā attiecas tieši uz Pieteikuma iesniedzēju.

Konkrētas no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošas pamattiesības noteikšana ir būtisks priekšnoteikums tam, lai secinātu, vai ir noticis tieši Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārums un kā tas ir izpaudies. Turklāt tā ir svarīga arī tāpēc, ka līdz šim Satversmes tiesa nav vērtējusi tādu normu atbilstību Satversmes 110. panta pirmajam teikumam, kas attiektos uz valsts atbalsta sistēmu personai, kuras ģimenē ir pilngadīga persona ar invaliditāti. Rezultātā Satversmes tiesai bija jāsecina, kādas pamattiesības tieši Pieteikuma iesniedzējai ir noteiktas Satversmes 110. panta pirmajā teikumā.

4. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma nepamatoti ierobežo viņas tiesības sniegt asistenta pakalpojumu savai mātei un saņemt par to atlīdzību (*sk. konstitucionālo sūdzību lietas materiālu 1. sēj. 7. lp.*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 110. pants gan uzliek valstij pienākumu atbalstīt ģimeni, tomēr nerada personai subjektīvās tiesības saņemt konkrētu valsts atbalstu noteiktā veidā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.1. punktu*). Arī spriedumā lietā Nr. 2015-10-01 Satversmes tiesa secināja, ka no Satversmes 110. panta izrietošais valsts pozitīvais pienākums nav konkretizējams tiktāl, ka tas nodrošinātu ikvienam bērnam ar invaliditāti un personai, kuras ģimenē aug bērns ar invaliditāti, tiesības saņemt paredzēto valsts atbalstu sev vēlamā formā (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 14.2. punktu*). Vēl jo vairāk no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošais valsts pozitīvais pienākums nav konkretizējams tiktāl, ka tas nodrošinātu ikvienai personai, kuras ģimenē ir persona ar invaliditāti, tiesības saņemt paredzēto valsts atbalstu sev vēlamā formā.

Izskatāmajā lietā bija jāņem vērā tas, ka saskaņā ar Invaliditātes likuma 1. panta 1. punktu asistents ir fiziskā persona, kas sniedz atbalstu personai ar ļoti smagas vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumu tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras tā invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi. No Invaliditātes likuma 12. panta pirmās daļas izriet, ka asistenta pakalpojums ir valsts atbalsta pasākums invaliditātes seku mazināšanai, kuru šajā likumā noteiktajos gadījumos

ir tiesības saņemt personai ar invaliditāti. Savukārt Noteikumi Nr. 942 citastarp nosaka kārtību, kādā personai ar I vai II invaliditātes grupu piešķir asistenta pakalpojumu pašvaldībā. Tādējādi normatīvajos aktos ir noteikts subjekts, kas ir tiesīgs saņemt asistenta pakalpojumu. Līdz ar to secināms, ka nevis personai, kuras ģimenē ir persona ar invaliditāti, bet gan pašai pilngadīgajai personai ar I vai II invaliditātes grupu ir subjektīvās tiesības saņemt asistenta pakalpojumu. Arī konkrētajā gadījumā asistenta pakalpojumu pašvaldībā ir lūgusi piešķirt un ir saņēmusi Pieteikuma iesniedzējas māte (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 14. un 15. lp.*).

Spriedumā norādīts, ka Invaliditātes likums un uz tā pamata izdotie Noteikumi Nr. 942 ir sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmas sastāvdaļa, ar kuru likumdevējs un Ministru kabinets konkretizējuši Satversmes 110. pantā noteikto pamattiesību īstenošanas veidus attiecībā uz bērniem ar invaliditāti un ģimenēm, kurās aug šādi bērni. Turklāt asistenta pakalpojums ir ievērojams atbalsts šādu personu ar invaliditāti ģimenēm. Tādējādi Spriedumā secināts, ka Satversmes 110. pantā noteiktās tiesības uz valsts aizsardzību un atbalstu esot attiecināmas arī uz pilngadīgu personu, kurai, dzīvojot nedalītā māsaimniecībā kopā ar vecākiem, nepieciešams būt par vecāka – personas ar invaliditāti – asistentu. Līdz ar to valsts izveidotajai asistenta pakalpojuma nodrošināšanas sistēmai esot jābūt pieejamai arī Pieteikuma iesniedzējai kā valsts amatpersonai, kura dzīvo nedalītā māsaimniecībā ar savu māti (*sk. Sprieduma 13. punktu*).

Nav šaubu, ka asistenta pakalpojuma izmantošana atvieglo ne vien pašas personas ar invaliditāti ikdienu, bet arī viņas ģimenes locekļu ikdienu. Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka ikvienam šīs ģimenes loceklim visos gadījumos rodas subjektīvās tiesības sniegt asistenta pakalpojumu savam radniekam un saņemt par to atlīdzību. Uzskats, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ir noteiktas ikvienas personas tiesības kļūt par asistentu savam ģimenes loceklim – pilngadīgai personai ar invaliditāti, nozīmētu, ka ikvienai šādai personai ir tiesības saņemt paredzēto valsts atbalstu sev vēlamā formā. Turklāt asistenta pakalpojuma kā valsts sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmas sastāvdaļas galvenais mērķis ir veicināt personas ar invaliditāti neatkarību un patstāvību.

Proti, asistenta pakalpojums primāri ir tāds atbalsta pasākums, kas vērsts tieši uz pašas personas ar invaliditāti tiesību un likumisko interešu nodrošināšanu.

Turklāt, secinot, ka valsts izveidotajai asistenta pakalpojuma nodrošināšanas sistēmai jābūt pieejamai arī Pieteikuma iesniedzējai, Satversmes tiesa ir izmantojusi jēdzienu „nedalīta mājsaimniecība”. Tomēr Spriedumā nav atklāts, kādā veidā šis jēdziens ietekmē izskatāmās lietas izspriešanu.

Tāpēc uzskatu, ka no Sprieduma 13. punktā ietvertajiem apsvērumiem nav iespējams nonākt pie secinājuma, ka konkrētajā gadījumā ir noticis tieši Pieteikuma iesniedzējas Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību aizskārums, kā arī atspēkot atbildes rakstā norādīto argumentu, ka tiesvedība lietā šajā prasījuma daļā būtu izbeidzama.

5. Jāņem vērā, ka salīdzinoši neilgā laikā Satversmes tiesa ir vērtējusi apstrīdētās normas konstitucionalitāti divas reizes.

Pirmajā gadījumā – spriedumā lietā Nr. 2015-10-01 – Satversmes tiesa vērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 110. pantam un 91. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi kā valsts amatpersonu, kuram nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 12.2. punktu*). Savukārt Spriedumā Satversmes tiesa vērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 110. panta pirmajam teikumam un 91. panta pirmajam teikumam attiecībā uz tiesnesi, kura ģimenē ar nedalītu mājsaimniecību ir pilngadīga persona ar invaliditāti (*sk., piemēram, Sprieduma 14. un 15. punktu*).

Lai gan abos gadījumos tika vērtēta vienas un tās pašas normas konstitucionalitāte, tomēr Spriedumā lietā Nr. 2015-10-01 apstrīdētā norma lielākoties tika vērtēta Satversmes 110. panta otrā teikuma kontekstā, akcentējot valsts īpašo pienākumu „palīdzēt bērniem invalīdiem” un uzturēt tādu sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmu, kura ir piemērota ģimenei, kurā aug bērns ar invaliditāti (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 13. punktu*). Turklāt faktiskie apstākļi abās lietās bija atšķirīgi.

No lietas Nr. 2015-10-01 materiāliem izrietēja, ka pieteikuma iesniedzējas bērnam bija piešķirts asistents. Tomēr bērna veselības stāvokļa dēļ šā asistenta vai citas personas piesaiste asistenta pakalpojuma sniegšanai bija kļuvusi neiespējama. Tādējādi vienīgi pati pieteikuma iesniedzēja varēja sniegt šo pakalpojumu savam bērnam invalīdam (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 11. punktu*). Proti, pieteikuma iesniedzējas piesaistīšana asistenta pakalpojuma sniegšanai šajā gadījumā bija objektīva nepieciešamība, kas kalpoja par vienu no kritērijiem, lai secinātu, ka lietā Nr. 2015-10-01 ir noticis pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārums.

Savukārt no izskatāmās lietas materiāliem izriet, ka Pieteikuma iesniedzēju par savu asistentu ir lūgusi piesaistīt Pieteikuma iesniedzējas māte (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 14. un 15. lp.*). Atbilstoši Jelgavas novada Sociālā dienesta praksei personai asistenta pakalpojumus nodrošina tās izvēlēts asistents, jo minētajam dienestam nav darbinieku, kas sniedz asistenta pakalpojumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 31. lp.*). No izskatāmās lietas materiāliem nav secināms, ka pastāv kādi citi apstākļi, kuru dēļ tieši Pieteikuma iesniedzējai būtu jāsniedz asistenta pakalpojums savai mātei. Spriedumā, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa atsauca uz nepieciešamību tieši Pieteikuma iesniedzējai sniegt asistenta pakalpojumu savam ģimenes loceklim ar invaliditāti. Tomēr Spriedumā nav konstatēts, ka patiešām pastāv tādi apstākļi, kuru dēļ vienīgi Pieteikuma iesniedzēja var sniegt asistenta pakalpojumu savai mātei.

Līdz ar to uzskatu, ka no Spriedumā ietvertajiem argumentiem nav iespējams secināt, ka ir aizskartas tieši Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības un ir noticis Satversmes 91. panta pirmā teikuma pārkāpums.

Satversmes tiesas tiesnesis

G. Kusiņš